

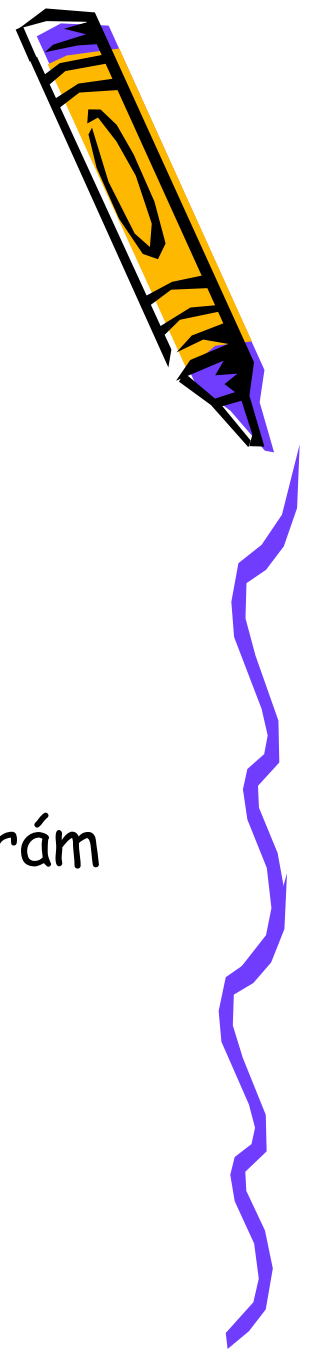

HRA A JEJÍ VÝZNAM V PŘEDŠKOLNÍM VZDĚLÁVÁNÍ

Zora Syslová

Obsah semináře:

1. Vymezení pojmu hra, její funkce
2. Teorie hry
3. Zákonitosti hry
4. Charakteristické znaky hry
5. Principy her jako cesta k motivaci dětí ke hrám

1. Vymezení pojmu hra

„Dětská hra je *spontánní nevnucená činnost*, která je sama sobě účelem. Hra je dětem vážnou věcí. Není jenom kratochvílí a zábavou, ale rozumovou prací a školou myšlení. Je pro děti studiem ve věku, kdy o studiu v pravém slova smyslu není ani řeči. Hrát si - znamená pro děti veseliti se ve světě vlastních výplodů a výtvorů. Ke hře je dítě vedeno pudem. Musí si hrát, jako musí jíst a spát.“

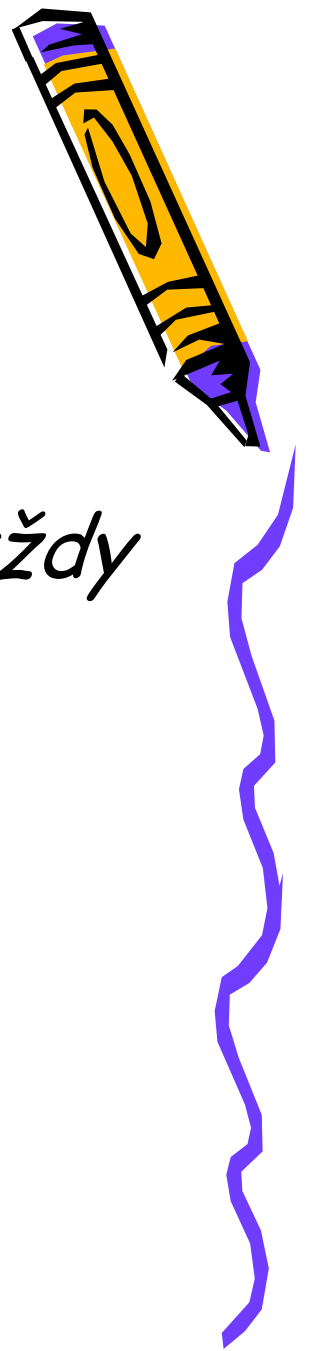

Stanislav Vrána, Brno 1946

Hra je v předškolním věku činností **spontánní** - „*projevující se samovolně, bez vnějších popudů, vznikající bez vědomého úsilí, daný vnitřní zákonitostí*“ (Příruční slovník jazyka českého 1948 - 1951, s. 611).

- „*přirozený, bezprostřední, náhlý, bezděčný, předem neuvážený, ne vždy plně uvědomovaný*“ (Hartl 2004, s. 260)

S pojmem hra jsou spojovány
přívlastky:

- tvořivá (Program výchovně vzdělávací práce pro jesle a mateřské školy 1984)
- volná (Caiatiová 1995)
- spontánní (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání 2005).

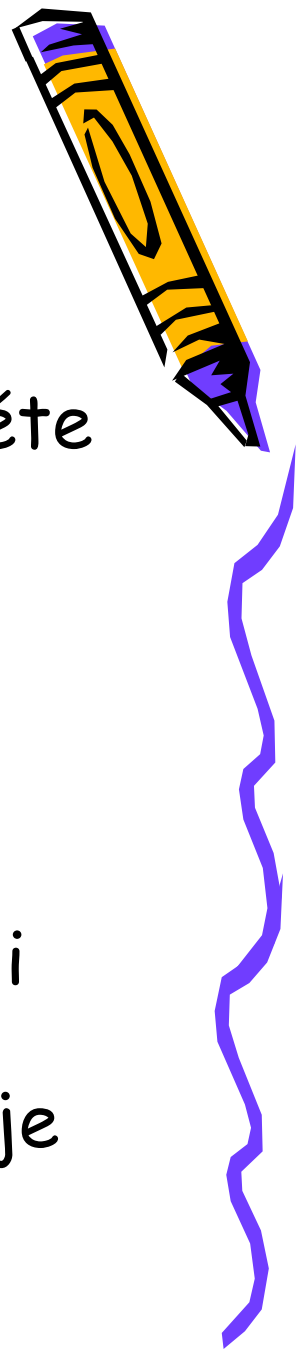

Na nepřesnosti s užíváním pojmu hra upozorňuje např. Langmeier, který preferuje tento termín právě v souvislosti s předškolním obdobím. Domnívá se, že u batolat a v dospělém věku je užívání tohoto pojmu „z vývojové psychologického hlediska snad až nepřijatelně rozšířen“ (Langmeier, Krejčířová 1998, s.97).

Mnozí autoři (Huizinga, 1971; Opravilová 1998; Příhoda, 1966) se shodují v tom, že „Hra na rozkaz přestává být hrou. Může být nanejvýš nařízenou reprodukcí hry.“

Hra jako základní činnost dítěte

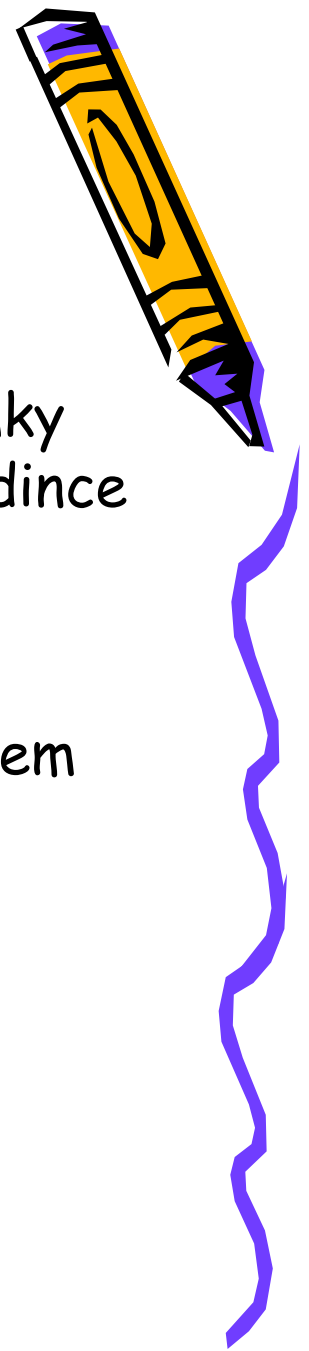

- Hra je jednou ze základních potřeb dítěte (Langmeier, Krejčířová 1998) a bývá označována za potřebu **seberozvíjející** (Havlínová aj. 2000; Příhoda, 1966; Vančurová, 1960), dítě se při ní učí.
- Při hře se rozvíjí celá osobnost dítěte.
- Každé zdravé dítě si hraje denně až 9 hodin a hra je k jeho psychickému vývoji naprosto nezbytná (Opravidlová, 1985).

S trochou nadsázky lze říct, že jak si hraje dítě v předškolním věku, tak se bude později učit a v dospělosti pracovat.

Hra je základní aktivitou dětské seberealizace

- Vychází z vnitřního popudu, odráží aktuální podmínky
- Je originálně nastavena podle dispozic každého jedince
- Její forma se v čase a společnosti proměňuje
- Účel má hra sama v sobě
- Oblasti reálných skutečností se mohou na základě vstřebaných informací proplétat a tvůrčím způsobem vznikají nové skutečnosti tady a teď na základě individuality i skupinových souher a prožitků

Definice (pedagogika)

Forma činnosti, která se liší od práce i od učení. Člověk se hrou zabývá po celý život, avšak v předškolním věku má specifické postavení - je vůdčím typem činnosti. Hra má řadu aspektů: *aspekt poznávací, procvičovací, emocionální, pohybový, motivační, tvořivostní, fantazijní, sociální, rekreační, diagnostický, terapeutický.* Zahrnuje činnosti jednotlivce, dvojice, malé skupiny i velké skupiny. Existují hry, k jejichž provozování jsou nutné speciální pomůcky (hračky, herní pomůcky, sportovní náčiní, nástroje, přístroje). Většina her má podobu sociální interakce s explicitně formulovanými pravidly (danými dohodou aktérů nebo společenskými konvencemi). Ve hře se mnoho pozornosti věnuje *jejímu průběhu* (hry s převahou spolupráce, s převahou soutěžení).

(Průcha 2008, s. 75)

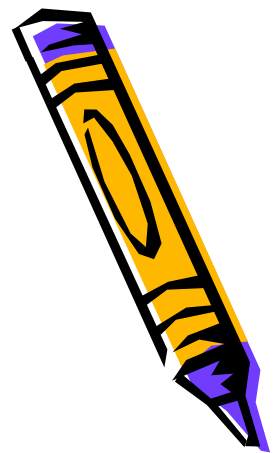

Definice (psychologická)

„Hra je jedna ze základních lidských činností: hra, učení, práce: u dítěte smyslová činnost motivovaná především prožitky, u dospělých má h. závazná pravidla, **cíl nikoli pragmatický, ale ve hře samé**: h. je provázena pocity napětí a radosti: pozitivní důsledky pro relaxaci, rekreaci, duš. zdraví.“

(Hartl, Hartlová, 2004)

Definice (kulturní)

*„Dobrovolná činnost, která je vykonávána uvnitř pevně stanovených časových a prostorových hranic, podle dobrovolně přijatých, ale bezpodmínečně závazných pravidel, která má **svůj cíl v sobě samé** a je doprovázena pocitem napětí a radosti vědomím „jiného bytí“ než je „všední život“.“*

(Huizinga 1971, s.33)

Všechny uvedené definice vychází z toho, že hra je jednou z lidských činností, k nimž dále patří učení a práce, která má nějaká pravidla a při níž jde především o její průběh, nikoli o výsledek. Díky její „dobrovolnosti“ jde o činnost, která přináší radost a je vykonávána s jistým napětím.

V předškolním věku je to činnost dominantní se specifickým významem.

Zjednodušeně by se dalo říci, že můžeme rozlišit hry motivované specifickými potřebami vývoje, které plní **funkci učení** a hry, které s učením nesouvisejí. Ty pak plní v životě dítěte jiné funkce, např. **funkci relaxační či terapeutickou.**

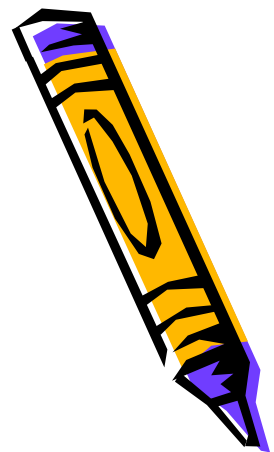
2. Teorie hry

Teorie přebytečné energie. Jejím autorem je anglický filozof Herbert Spencer.

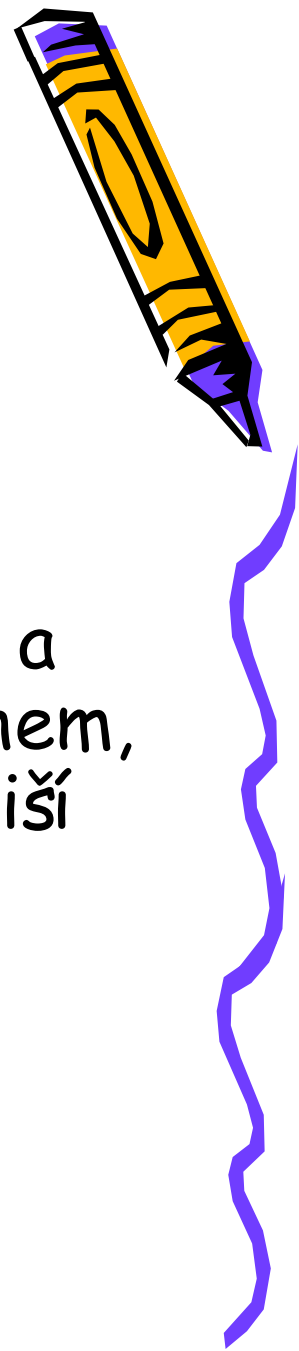
Rekapitulační teorii hry vyvodil americký profesor psychologie a pedagogiky Stenley Hall. Vycházel z Darwinovy evoluční teorie.

Teorie „přípravy na život“. Autorem je německý filozof Karl Gross. Hru vymezuje srovnáváním s „vážnými“ činnostmi, které jsou u člověka reprezentovány především prací.

Psychoanalýza zdůraznila například význam hry jako projevu nevědomí, a tedy jako prostředku k vyrovnání s emočními konflikty na symbolické úrovni a tím dala podnět k rozvoji psychoterapie hrou.

3. Zákonitosti hry

Hra podléhá ve vývoji jedince určitým zákonitostem a stejně jako psychické funkce, se podle určitých stadií vyvíjí.

Znalost těchto stadií usnadňuje sledování a rozbor dětské hry, která se svým obsahem, formou, trváním i sociálním zaměřením liší jednak podle věku a jednak podle individuálních zvláštností každého jednotlivého dítěte.

Mezi ukazatele stupně vývoje hry patří:

- Samostatnost
- Plánovitost
- Soustředěnost
- Zastoupení jednotlivých druhů her
- Obsahová náplň hry, její bohatost a tvořivost

Ranější nebo pozdější nástup určitého druhu nebo fáze hrové činnosti může být orientačním ukazatelem vyspělosti dítěte a odlišnost může signalizovat vývojové poruchy a zpoždění.

K náhodné činnosti pro činnost samu, jako je tomu u batolat, přistupuje postupně v předškolním věku záměr, plán a cíl.

Rozšiřuje se obsah hry.

Podrobně se dělením her z hlediska vývoje dítěte a s tím spojeným typem činnosti zabývá Příhoda (1966), jednodušší dělení uvádí Duplinský (1993), v současné době se podrobně hrou zabývala Suchánková (2014).

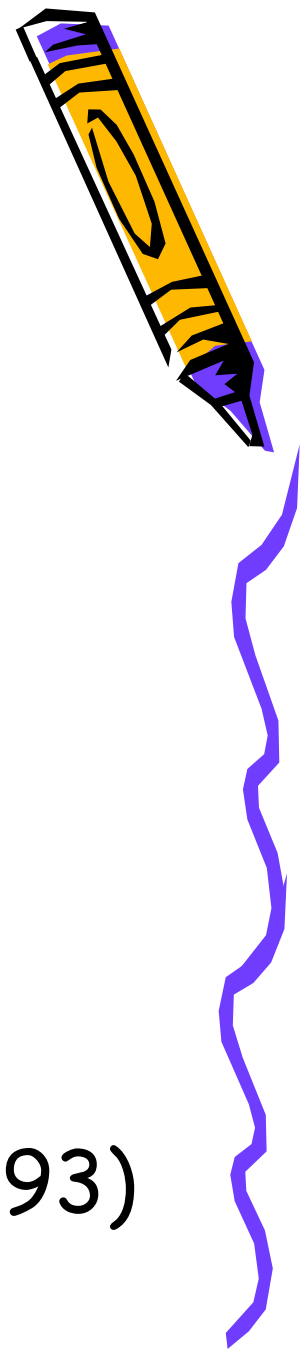

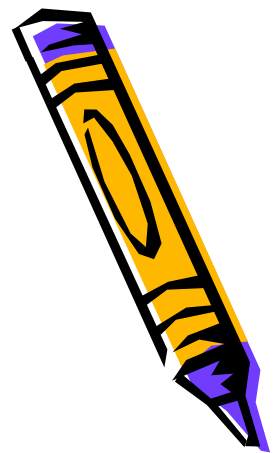
Dělení her:

- Hry manipulační
- Konstruktivní
- Napodobivé
- Námětové
- Fantazijní
- Kombinační

Duplinský (1993)

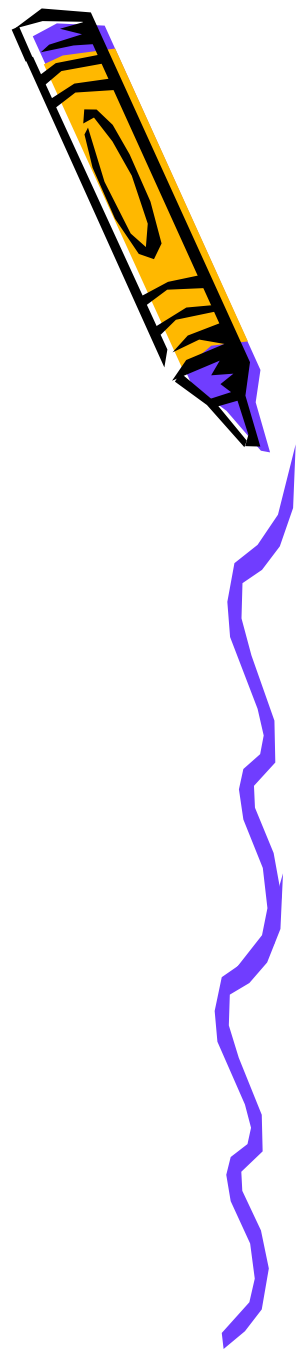
Vývoj sociálních rolí

- monolog při paralelní hře batolat
- hra s dětským partnerem
- kolem třetího roku se objevuje tzv. hra společná - asociativní, kdy se děti podílejí na společných projektech, poskytují si materiál, pracují společně
- v předškolním období jsou již schopné hry kooperativní, rozdělují si role a každé dítě přispívá ke společnému projektu osobitým dílem, takže jde o organizovanou spolupráci
(Langmeier, Krejčířová, 1998)

4. Charakteristické znaky hry

- Spontánnost
- Zaujetí
- Radost
- Tvořivost
- Fantazie
- Opakování
- Přijetí role

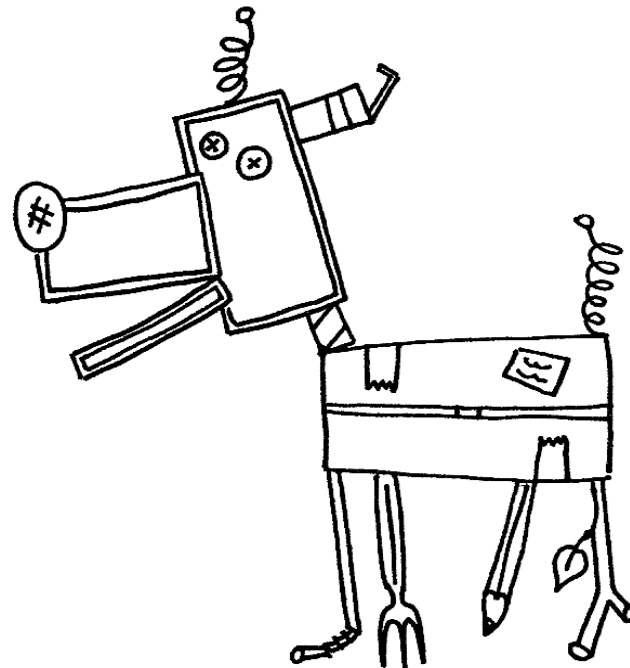
Příhoda (1966) uvádí tyto znaky hry:

- nezištnost, svoboda, spontánnost, přímé uspokojení potřeb a přání, okamžité uspokojení, stálý růst, náladovost, plynulost, uskutečňuje se pokusem a chybou, nahodilost, uskutečňuje se za účasti fantazie, symboličnost, ledajakost, děje se z dobré vůle, snadnost, prostředek k odpočinku, zotavivost, schematičnost, subjektivnost, nadbytečnost a marnost, význam její je oddělen od věci, podnětem jejím je nadbytek síly, je sobě cílem i prostředkem.

Roger Caillois

Principy her
jako
cesta k motivaci
dětí ke hrám

Svobodová, 2013

Princip *alea* - náhoda

- Motivací k hraní her založených na principu náhody je chut' vzdát se vlastní vůle a počkat na výrok osudu. Snad je v té motivaci kousek životního moudra, že ne všechno člověk může ovlivnit svými činy a rozumem a někdy nezbývá než čekat na výrok osudu. Při hodu kostkou mi nepomůže, že jsem nejsilnější, nejchytřejší a nejrychlejší, štěstěna naděluje jak chce a nenechá se přemluvit. Prohrát s osudem není ponižující.

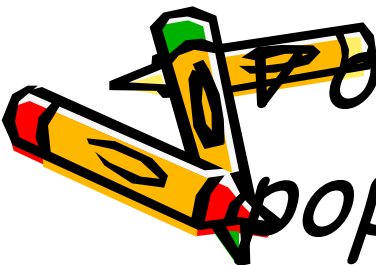
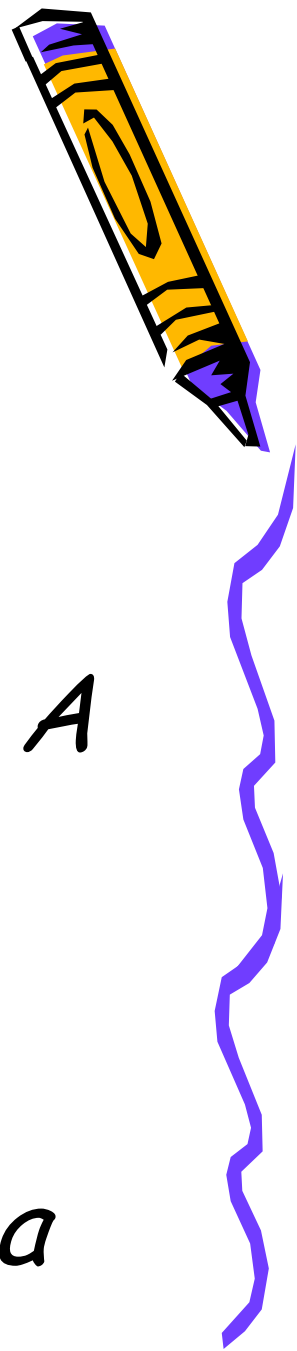
Princip *mimikry* - proměna, nápodoba

- Motivací je chut' proměnit se a vzít na sebe cizí podobu. Vyzkoušet si ji a zase vrátit, nechci si ji nechat, jsem ráda, že jsem sama sebou, ale je okouzlující být na chvíli někým jiným.

Princip *ilinx* - závrat'

- Motivací her z principu závratě je touha porušit stabilitu svého těla či duše. A třeba chvíli létat jako pták vznášet se nebo si zamotat hlavu, chodit s hlavou v oblacích, nechat se unést a poplést si hlavu.

Princip *agón* - soutěž, zápas

- A. Ctižádost zvítězit v soutěži, která má řádná pravidla. Přemoci soupeře a být lepší než oni. Být dobrý, lepší, nejlepší ze všech. Být vítěz. Tato motivace je pro mnoho lidí spjata s nepřekonatelnými překážkami danými vrozenými dispozicemi či omezenými nějakým handicapem. Těžko může malý a slabý jedinec vyniknout ve sportu, porazit silné spoluhráče. Beznaděj na vítězství jej může od činnosti odradit nebo vést k nečestnému jednání.
- B. Ctižádost překonat sám sebe, posunout své dovednosti či vědomosti, dosáhnout lepšího výkonu nebo času než jsem dosáhl včera. Při této motivaci jsem sám sobě soupeřem. Měřím svůj posun ve vztahu k předchozímu výkonu a je v mých silách posouvat se dále, protože cíl je dosažitelný.
- C. Zápolení. Děti i my dospělí si rádi poměřujeme své síly s někým druhým. Ne proto, abychom za každou cenu zvítězili, ale jen tak zkusit si, co dokážu, jak jsem na tom, co vydrží můj protějšek. Děti se kočkují jako všechna mlád'ata (koťata, štěňata), my dospělí se sázíme, provokujeme, o nic nejde, nemusím zvítězit, je to jen legrace.

- CAIATIOVÁ, M., DELAČOVÁ, S., MULLEROVÁ, A. *Volná hra*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-011-1
- DUPLINSKÝ, J. Dětská hra a psychologie. *Pedagogika*, 4/2001, s. 537 - 540.
- HUIZINGA, J. *Homo ludens*. Praha: Mladá fronta, 1971.
- MILLEROVÁ, S. *Psychologie hry*. Praha : Panorama, 1978.
- JIRÁSEK, J., VANČUROVÁ, V., HAVLÍNOVÁ, M. *Hrajeme si doopravdy*. Praha: Avicenum, 1990. ISBN 80-201-0018-0
- NĚMEC, J. *Od prožívání k požitkářství. Výchovné funkce hry a její proměny v historických kon-cepcích pedagogiky*. Brno : Pai-do, 2002, 112 s. ISBN 80-7315-006-9.
- OPRAVILOVÁ E. *Dítě si hraje a poznává svět*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.
- OPRAVILOVÁ, E., GEBHARTOVÁ, V. *Zima v mateřské škole*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-268-8
- SEVEROVÁ, M. *Hry v raném dětství*. Praha: Academia, 1982.
- SUCHÁNKOVÁ, E. *Hra a její využití v předškolním vzdělávání*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0698-9

